

جنگ عراق علیه ایران

بن بست استراتژی، توقف در تهاجم

(سری کتاب‌های سازمانی / کاربردی)

رکتم غلامرضا علاماتی

بنیاد حفظ آثار و نشر

ارزش‌های دفاع مقدس

مؤسسه چاپ و انتشارات

دانشگاه جامع امام حسین (ع)

سرشناسه	: علاماتی، غلامرضا، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: جنگ عراق علیه ایران: بن‌بست استراتژی، توقف در تهاجم / غلامرضا علاماتی؛ ویراستار جمشید سرمستانی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع): بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۵۲-۶۲۸-۲
زمینیت مهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۵۹.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷
موضوع	: Iran-Iraq War, 19۸0-19۸8
شناسه افزوده	: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس
شناسه افزوده	: دانشگاه جامع امام حسین (ع)
رده‌بندی کنگره	: DSR ج ۷۶، ص ۱۳۹۶
رده‌بندی دیویی	: ۰۸۴۳/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۰۲۱۷۱۰

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه و تفسیر، رای دانشگاه جامع امام حسین (ع) محفوظ است.

- عنوان: جنگ عراق علیه ایران: بن‌بست استراتژی، توقف در تهاجم (سری کتاب‌های سازمانی / کاربردی)
- تألیف: دکتر غلامرضا علاماتی
- ویراستار: جمشید سرمستانی
- ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع) با همکاری بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس
- ناظرین فنی چاپ: سید محمدباقر موسوی - مسعود یآوری
- نوبت چاپ: اول (فروردین ۱۳۹۷)
- شمارگان: ۲۰۰ نسخه
- قیمت: ۴۰۰/۰۰۰ ریال
- نشانی: تهران، بزرگراه شهید بابایی، بعد از پل لشکرک، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، معاونت پژوهش و فناوری
- مؤسسه چاپ و انتشارات، تلفن: ۷۳۸۲۸۲۶۰ همراه: ۰۹۱۲۴۸۷۰۰۱۷ دورنگار: ۷۳۸۲۸۲۷۴
- مرکز پخش: تهران، میدان فردوسی، فروشگاه و نمایشگاه مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (ع)

تلفن: ۸۸۸۳۹۲۹۷

فهرست مطالب

پیشگفتار	۱۳
مقدمه	۱۷
فصل اول:	
ریشه‌های تاریخی اختلافات مرزی ایران و عراق	۲۵
بررسی ریشه‌های اختلافات ایران و عراق	۲۹
تأسیس کشور جدید عراق	۲۹
انقلاب ۱۹۲۰ عراق	۳۰
تبعید علما به ایران	۳۱
مسئله کردها	۳۱
ترکیه و لرستان	۳۲
اختلافات بر پای سینی ایران و عراق	۳۳
حاکمیت بر رود	۳۴
عهدنامه‌ی سرحدی ایران و عراق، ۱۳۱۱ ش/۱۹۳۷ م	۳۶
عهدنامه‌ی سرحدی ایران و عراق، ۱۳۵۱ ش/۱۹۷۵ م	۳۹
علل انعقاد قرارداد ۱۹۷۵ م الجزیره	۴۱
فصل دوم	
زمینه‌های تهاجم ارتش عراق به جمهوری اسلامی ایران	۴۷
تأثیرات انقلاب اسلامی در نظام بین‌الملل	۴۷
آثار انقلاب اسلامی بر منطقه‌ی خاورمیانه	۵۰
عوامل جنگ افروزی رژیم بعث عراق	۵۰
الف) عوامل داخلی ایران	۵۰
ب) عوامل داخلی عراق	۵۲
اهداف رژیم بعث از جنگ با ایران	۵۳
(۱) لغو قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر	۵۳
(۲) براندازی نظام جمهوری اسلامی ایران	۵۴
(۳) ادعاهای ارضی عراق نسبت به استان خوزستان	۵۵
(۴) قدرت منطقه‌ای و رهبری جهان عرب	۵۶
(۵) استرداد جزایر سه‌گانه	۵۷

ب) عوامل بین‌المللی	۵۹
موضع آمریکا	۶۰
موضع شوروی	۶۱
موضع کشورهای منطقه	۶۲
موضع اسرائیل	۶۳
زمینه‌سازی‌های نظامی برای آغاز جنگ	۶۴
دیدگاه رهبران عراق	۶۴
تجاوزات عراق قبل از تهاجم	۶۸
تعداد تجاوزات ثبت‌شده‌ی عراق به جمهوری اسلامی ایران	۶۸
تجاوزات زمینی عراق به ایران	۶۹
(۱) حمله به پاسگاه‌های مرزی	۶۹
(۲) حملات به مناطق مسکونی	۷۱
(۳) حمله به تأسیسات نفتی	۷۲
(۴) حمله به مأموران مرزی	۷۲
(۵) قتل و غارت غیرنظامیان مرزی	۷۳
(۶) تحریکات نیروهای عراقی در نوار مرزی	۷۳
(۷) اسارت پرسنل پاسگاه‌های مرزی	۷۴
تجاوزات هوایی	۷۴
تجاوزات دریایی	۷۵
وضعیت نظامی ایران پیش از جنگ	۷۵
آمار نیروهای نظامی ایران در سال ۱۳۵۹ ش/۱۹۸۰ م	۷۵
تحولات ارتش جمهوری اسلامی ایران پس از انقلاب اسلامی	۷۷
سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	۸۲
سازمان‌دهی اولیه‌ی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی	۸۲
تجربیات جنگی سپاه پاسداران انقلاب تا پیش از شروع جنگ تحمیلی	۸۳
وضعیت نیروهای نظامی عراق	۸۵
وضعیت نیروهای نظامی ایران و عراق در سال‌های ۱۹۷۹-۱۹۸۰ میلادی	۸۹
آرایش و توزیع جغرافیایی نیروهای عراق قبل از جنگ	۹۰
سازمان رزم ارتش عراق برای تهاجم به ایران	۹۱
توضیحات موسسه‌ی مطالعاتی لندن	۹۳

اهداف عراق از تهاجم سراسری	۹۳
۱- تهاجم گسترده هوایی عراق	۹۴
۲- محورهای تهاجم عراق به ایران	۹۶
الف) محورهای تهاجم عراق در جبهه‌ی جنوب	۹۸
جبهه‌ی شمالی خوزستان	۱۰۰
اشغال دهلران	۱۰۱
جبهه‌ی میانی خوزستان	۱۰۱
اشغال بستان	۱۰۲
اشغال سوسنگرد	۱۰۳
جبهه‌ی جنوبی خوزستان	۱۰۵
اشغال رمشهر	۱۰۵
ب) محورهای تهاجم عراق در جبهه‌ی میانی و غرب	۱۰۷
اشغال مهران	۱۰۹
حمله به قصر شیرین، اشغال دهاغ و نفت‌شهر	۱۰۹
پ) محورهای تهاجم عراق در جبهه‌ی شمال غرب	۱۱۰
راهبرد ایران در برابر جنگ	۱۱۱
مواضع جمهوری اسلامی ایران در ادامه‌ی جنگ	۱۱۱
(۱) بسیج نیروهای مسلح و شکل‌دادن به یک دفاع ملی	۱۱۱
(۲) نپذیرفتن آتش‌بس	۱۱۱
(۳) اجرای عملیات مستمر نظامی	۱۱۲

فصل سوم

سنجش اشتباهات عملیات تاکتیکی عراق	۱۱۷
اصول و دکترین عملیات‌های نظامی عراق	۱۱۸
ماهیت نبرد	۱۱۹
اصول جنگ در ارتش عراق	۱۲۰
دکترین کاربرد رسته‌های رزمی و پشتیبانی رزمی	۱۲۰
ترکیب رسته‌ها	۱۲۰
روش‌های همکاری تانک و پیاده	۱۲۰
الف - حرکت یگان‌های تانک و پیاده روی یک محور	۱۲۱
(۱) حرکت تانک‌ها در جلو	۱۲۱

(۲) حرکت پیاده در جلو	۱۲۱
ب) حرکت یگان‌های تانک و پیاده روی محورهای جداگان	۱۲۱
مهندسی رزمی	۱۲۲
عملیات آفندی ارتش عراق	۱۲۲
انواع عملیات آفندی	۱۲۲
عملیات پیشروی	۱۲۲
سازمان در هنگام پیشروی	۱۲۳
روش پیشروی در آفند	۱۲۳
انواع مانور در عملیات پیشروی	۱۲۴
انواع تک	۱۲۵
عملیات نفوذ	۱۲۵
شیوه عملیات	۱۲۵
عرض و وسعت واکنار به یگان‌ها در آفند	۱۲۶
عرض و عمق راندار، یگان‌های ارتش عراق در تهاجم	۱۲۷
عملیات پدافند ارتش عراق	۱۲۷
کلیات	۱۲۷
اهداف پدافند	۱۲۸
دکترین پدافند	۱۲۸
طرح ریزی پدافندی	۱۲۸
سازمان پدافند	۱۲۹
پدافند ضدتانک	۱۲۹
سازمان و اجرای پدافند ضدتانک	۱۲۹
کاربرد مین و سایر موانع	۱۲۹
بررسی نظریه‌های موجود درباره‌ی توقف	۱۳۰
تحلیل نظریه‌ی عراقی‌ها در توقف	۱۳۰
(۱) توان رزمی عراق	۱۳۰
(۲) توجیه نشدن و شناسایی نکردن دقیق منطقه	۱۳۱
(۳) مقاومت مردمی	۱۳۱
(۴) ضعف تاکتیک و مانور ارتش عراق	۱۳۲
(۵) موانع طبیعی	۱۳۲

(۶) ترس از تلفات بیش‌تر	۱۳۳
(۷) طولانی‌شدن جنگ	۱۳۳
نظریه‌ی ارتش جمهوری اسلامی ایران	۱۳۳
نظریه‌ی آنتونی کاردمن	۱۳۴
نظریه‌ی افرایم کارش	۱۳۵
نظریه‌ی عبدالحلیم ابوغزاله	۱۳۵
نظریه‌ی مقاومت مردمی	۱۳۶
نتیجه‌ات عملیات تاکتیکی ارتش عراق	۱۳۸
(۱) آرایش نامناسب یگان‌های ارتش عراق در حمله	۱۳۸
(۲) ترکیب یگان‌های ارتش عراق در تهاجم	۱۳۹
(۳) اشتباه در انتخاب هدف	۱۴۱
(۴) بیش‌بودن احتیاط	۱۴۳
(۵) تهاجم به شهرها	۱۴۴
مقاومت مردمی در شهرهای قصیفه، بن، سرپل ذهاب و گیلان‌غرب	۱۴۵
محور شلمچه - خرمشهر	۱۴۶
(۶) عدم الحاق یگان‌ها در عملیات	۱۴۷
(۷) اشتباه در تعیین نوع مانور	۱۴۹
(۸) گسترش وسیع در عرض و عمق	۱۵۰
نقاط قوت و ضعف راهبردی عراق	۱۵۲

فصل چهارم

نتیجه‌گیری	۱۵۹
چند نکته	۱۶۰
کلام آخر	۱۶۳
منابع و مأخذ	۱۶۵
اسناد و مدارک	۱۷۳
گاه‌شمار تجاوزات عراق	۱۸۱
ضمائم	۲۰۵
فهرست اعلام	۲۱۱

پیشگفتار

در نگارش های متفاوت، محورهای متفاوتی برای بررسی تاریخ برگزیده می شود و مطالب و داده های تاریخ حول این محور، کوچک یا بزرگ و کم رنگ یا پررنگ ارائه می شود. در نگارش نظامی تاریخ، شکست و پیروزی و جنگ ها عامل اصلی حرکت تاریخی محسوب می شود و سرداران بزرگ و فاتحان نبردها، شخصیت های اصلی شکل دهنده ی تاریخ بشر هستند. تاریخ اساساً چیزی به جز تاریخ جنگ نیست.

یکی از عمده ترین محورهای بررسی تاریخ، جنگ های تاریخی است. جنگ یکی از عناصر پایدار تاریخ است. این پدیده ی زشت و مبعوض همه ی آدمیان، همواره همراه جوامع بشری بوده و

خواهد بود و با وجود کراهتی که نسبت به آن وجود دارد از آن گریزی نیست. اما آنچه مهم است این است که چگونه به آن بنگریم، آن جنگ علیه چیست، برای چیست و نتیجه و حاصل آن چیست.

تاریخ جهان تاکنون جنگهای طولانی بسیاری به خود دیده است. جنگ تحمیلی که صدام حسین رئیس حکومت عراق در سال ۱۳۵۹ بر ایران تحمیل کرد، یکی از طولانی ترین جنگهای قرن بیستم محسوب می شود. این جنگ برای مردم مانده تنها یک اتفاق آید، که یک مقاومت ملی و یک دوره پر از ایثار، رشادت، فداکاری و شجاعت برای بی نظیر جوانان این مرز و بوم بوده و روایت آن در خاطره‌ی جمعی ملت ما به حماسه‌ای ماندگار تبدیل شده است.

جنگی که رژیم بعث عراق به جمهوری اسلامی ایران تحمیل کرد، از مهم ترین جنگهای معاصر در غرب آسیا (خاورمیانه) نیز بود و به مراتب بیش از سایر جنگهای کشورهای جهان سوم، اهمیت بین المللی داشت. از روزهای آغازین این جنگ تا پایان آن، رژیم بعثی عراق هموار از پشتیبانی قارت های بزرگ و اکثر رژیم های عربی منطقه برخوردار بود. در طول جنگ است ساله که از کم سابقه ترین و استثنایی ترین جنگها در عصر جهان دوقطبی و در دوران جنگ سرد بود، دو ابر قدرت وقت دنیا عملاً در یک جبهه‌ی واحد قرار گرفتند و کاملاً به دست با هم، از رژیم عراق حمایت کردند؛ البته نوع همکاری و میزان کمک آنها به رژیم صدام متفاوت بود و در طول جنگ، تغییراتی نیز داشت. اکثر کشورهای عربی منطقه نیز رژیم بعثی عراق را با کمک های مالی گسترده‌ی خود حمایت کردند و کشورهایی مانند عراق و اردن حتی در کنار عراق و صدام حسین قرار گرفتند.

در این جنگ، عراق علاوه بر نبردهای گسترده‌ی زمینی و بمبارانهای هوایی، از موشکهای زمین به زمین برای حمله به مردم غیر نظامی و نیز سلاحهای شیمیایی استفاده کرد. عراق همچنین در سالهای پایانی، جنگ را با حمله به نفت کشها و پایانههای نفتی در خلیج فارس گسترش داد. حملههای بی رحمانه‌ی عراق به مناطق مسکونی و مردم غیر نظامی، خسارتها و تلفات زیادی به غیر نظامیان ایران وارد آورد.

ایران در این جنگ موفق شد با نیروی ایمان، رهبری بی‌نظیر امام خمینی (ره)، به کارگیری شیوه‌های نوین جنگ و نیز با حمایت بی‌دریغ مردم و حضور گسترده‌ی آن‌ها در میدان‌های نبرد پس از اجرای حدود صد عملیات بزرگ، متوسط و محدود تمام قوا و نیروهای ارتش متجاوز عراق را از خاک ایران بیرون براند و مانع دستیابی عراق به هدفهایش شود.

اکنون که بیش از ۲۸ سال از پایان جنگ عراق با ایران می‌گذرد، فرصت مناسبی است تا با ارائه‌ی گزارش و روایتی صحیح و یکپارچه از وقایع جنگ، نقاط قوت و ضعف صرفی را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دهیم.

در این کتاب، می‌شود است با بررسی وضعیت ایران و عراق، علل شکست راهبرد عراق در ادامه دادن به این جنگ، همچنین علت‌های توقف پیشروی آن‌ها در مقطع آغاز جنگ بررسی شود.

ارزش و اهمیت این اثر زمانی برای نویسنده روشن خواهد شد که خواننده‌ی محترم انتقادات و پیشنهادهای خود را پس از مطالعه‌ی آن با من در میان گذارد و در ارائه‌ی تاریخ درست‌تر و دقیق‌تر، همراهی و یاری‌ام کند تا خدای ناکرده، ناخواسته و نادانسته مدیون خون شهدای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس نباشم.

والسلام من التبع الهدی

دکتر غلامرضا علاماتی

۱۳۹۵